

OAMK

Sinisestä oppilasasusta sairaanhoidajan valkoiseen virkapukuun

MARJATTA PULKKINEN, AINI OJALA

Alkusanat

Sinisestä oppilasasusta sairaanhoitajan valkoiseen virkapukuun -julkaisu kertoo merkittävästä historiallisesta ajankuvasta, jolloin virkapuku hankittiin itse. Nykyisin puhutaan suojavaatteista, joiden hankkiminen on työnantajan vastuulla. Julkaisussa kerrotaan Oulun ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan kampukselle kerätyistä hoitotyöntekijöiden virkapuvuista 1900-luvun alusta vuoteen 1978. Nykypäivän opiskelijoiden ja työntekijöiden on tärkeää tuntea hoitotyön historia ja kehittyminen. Mielenkiintoinen näkökulma tähän avautuu pukuhistorian kautta. Virkapukujen kautta on aikanaan ilmaistu kantajansa koulutus, virka-asema ja työpaikka. Ne heijastavat samalla ammattikunnan asemaa, roolia ja niissä tapahtuneita muutoksia. Nykyisin virka- ja työvaatteet ovat suojavaatteita, jotka työntekijälle hankkii työnantaja.

Arvokkaan työn kokoelman kunnostamisessa, täydentämisessä ja kirjaamisessa on tehnyt eläkkeellä oleva sairaanhoitajatonopettaja THM Marjatta Pulkkinen. Hän haki sitkeästi kullekin aikaudelle tyypillisiä pukuja ja niihin liittyviä symboleja ja löysi ne kaikki. Marjatta Pulkkinen koosti pukuihin ja niiden käyttöön liittyvät säännöt ja ohjeistukset onnistuen pelastamaan monta historiallista dokumenttia. Pukujen kunnostamiseen osallistui myös muita eläkkeellä olevia sairaanhoitajatonopettajia.

Kiitän Marjatta Pulkista arvokkaasta työstä historiallisen ja arvokkaan pukukokoelman kokoamisessa ja niihin liittyvien dokumenttien työstämisessä. Tulemme käyttämään pukuja erilaisissa esittelyissä sekä näyttelyissä. Pyrimme saamaan puvuille ja muulle historian esineistölle pysyvän tilan kampuksellamme.

Oulussa 26.11.2018

Aini Ojala

Hoitoalojen koulutus- ja tki-johtaja

Sisällys

Lukijalle.....	6
1. Sairaanhoidajan työn symbolit työvaatetuksessa.....	8
1.1. Virkapuku.....	8
1.2. Päähine.....	8
1.3. Pukuun kuuluvat merkit.....	9
2. Sairaanhoidajan virkapuvun ja oppilaspuvun kehitysvaiheet.....	10
2.1. Sairaanhoidajan puku 1900-luvun alkupuolella.....	10
2.2. Sairaanhoidajan työvaatetus 1950- ja 1960-luvuilla.....	10
2.3. Virkapuvuista suojavaatteisiin.....	11
2.4. Oppilaiden vaatetuksen uudistuminen 1930-luvulla.....	11
2.5. Oppilaspuvun uusiutuminen 1960-luvulla.....	12
Sairaanhoidajan virkapuvun kehittyminen kuvina.....	13
Kuva 1. Nuoremman sairaanhoidajan eli alihoitajan puku.....	14
Kuva 2. Sairaanhoidajan virkapuku vuodelta 1911.....	15
Kuva 3. Sairaanhoidajan virkapuku vuodelta 1955.....	16
Kuva 4. Ylihoitajan ja apulaisylihoitajan virkapuku vuodelta 1955.....	17
Kuva 5. Miessairaanhoidajan takki.....	18
Kuva 6. Sairaanhoidajan virkapuku vuodelta 1967.....	19
Kuva 7. Sairaanhoidajaopettajan puku.....	20
Kuva 8. Työnantajan tarjoama sairaanhoidajan suojavaate.....	21
Kuva 9. Ensimmäisen vuoden sairaanhoidajaoppilaan päähine ja sairaanhoidajan päähine.....	22

Sairaanhoidajaoppilaan puvun kehittyminen kuvina	23
Kuva 10. Sairaanhoidajaoppilaan puku 1930-luvulla.....	24
Kuva 11. Sairaanhoidajaoppilaan puku ja esiliina 1930-luvulla.	25
Kuva 12.Sairaanhoidajaoppilaan puku 1960- luvulla	26
Kuva 13. Sairaanhoidajaoppilaan puku ja suojatakki 1960- luvulla.	27
Kuva 14. Sairaanhoidajaoppilaan puku vuodelta 1965.	28
Kuva 15. Sairaanhoidajaoppilaan puku ja esiliina vuodelta 1965.....	29
Kuva 16. Oppilaan pukuun kuuluvia varusteita.	30
Lähteet	32
Liitteet	33

Lukijalle

Valmistellessani vuonna 2006 käsikirjoitusta Oulun sairaanhoitajakoulutuksen 110-vuotisjuhlassa esitettävään kuvaelmaan, huomasin, että hoitotyön historiaa ilmentävä pukuvarasto oli jäänyt hoitamatta. Sieltä oli lähes mahdotonta löytää eri aikakausien pukuja puhumattakaan niihin kuuluvista kauluksista, vöistä, päähineistä ja napeista. Kymmenen vuotta myöhemmin pukuvarastoon oli ilmestynyt sinne kuulumatonta tavaraa. Syksyllä 2017 Oulun ammattikorkeakoulun Kontinkankaan kampuksella oli menossa suuruuntainen tilojen uudelleen järjestely. Tässä yhteydessä myös historiaan kuuluville tavaroille saattaisi löytyä asiallinen säilytystila.

Tarkoitukseni oli kerätä säilyneistä kirjallisista lähteistä ja pukunäytteistä dokumentteja sairaanhoitajan ja sairaanhoitajaoppilaan työasujen historiasta voidakseni järjestää Oulun ammattikorkeakoulun (Oamk) Kontinkankaan kampuksella olevan työpukukokoelman. Koulutus- ja tki-johtaja Aini Ojalalta sain suullisen luvan hankkeelleni.

Virkapuvut jäivät historiaan, kun sairaaloiden henkilökunnat siirtyivät käyttämään työnantajan hankkimia suojavaatteita vuoden 1978 lopussa. Tuoreimmatkin virkapuvut ovat siis 40 vuoden ikäisiä, joten niitä työssään käyttäneet henkilöt ovat jo jääneet eläkkeelle. Jotta pukujen tarinat jäisivät elämään, ne oli syytä saada talteen ja dokumentoida.

Alkujaan sairaanhoitajan asut saivat vaikutteita armeijan vaatetuksesta ja luostarien asukkaiden pukeutumisesta. Jatkuvasti ihmiskunnan vitsauksena pysytelleet tartuntataudit asettivat tiukkoja hygieniavaatimuksia sairaita hoitavien pukeutumiselle. Kun koulutus Suomessa alkoi 1890-luvulla, koulutetut sairaanhoitajat olivat saaneet oppinsa muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta Englannissa ja tuoneet Nightingale-koulusta mukanaan mallin myös pukeutumiseen.

Koulutuksen alkuaikoina hoitajat ja oppilaat hankkivat itse työpukunsa, jonka malli oli vapaasti valittavissa. Niinpä Vaasan lääninsairaalan sairaanhoitajakurssille vuonna 1906 valitulle neiti Ida Kurjelle ylilääkäri Albert Sundholm kirjoitti: ”Teidän tulee hankkia 3 yksinkertaista hametta ja 8 esiliinaa (henkseleillä).” Vanhat valokuvat kertovat, että yhteistä puville oli korkea kaulus, leveä vyö, pitkät hihat, jotka oli helposti taitettavissa ylös sekä lähes lattiaan ulottuva helma. Vähitellen alettiin antaa yhä täsmällisempiä ohjeita vaatetuksesta. Vuonna 1924 koulutukseen hyväksymiskirjeessä kehoitettiin hakijaa hankkimaan kolme kappaletta näytteen mukaisesta kankaasta valmistettua pukua, sekä kolme nelikulmaista yhden senttimetrin levyisellä pitsillä varustettua batistipäähinettä ja kahdeksan rintalapullista valkoista esiliinaa.

Vaatetuksen kehittymisestä 1900-luvulta nykypäivään olivat kiinnostuneita itse työasuja käyttävät sairaanhoitajat, ammattijärjestönä Suomen Sairaanhoitajaliitto ry, Lääkintöhallitus, jonka alaisena sairaanhoitajien koulutus toimi ja joka vuodesta 1927 hyväksyi oppilas- ja sairaanhoitajapukujen mallit, sekä myöhemmin sairaalaliitto, joka oli valmistelemas- sa siirtymistä työnantajan kustantamiin suojavaatteisiin.

Virkapukuun pukeutumisen tuli olla moitteetonta, koska henkilö edusti siinä ammattikuntansa arvokkuutta. Ensimmäinen järjestyssääntö maan yleisten sairashuoneiden hoitajattarille ja hoitajille vuodelta 1898 ohjeistaa: ”Hoitajattaren ja hoitajan, jotka virassa ovat velvolliset käyttämään määrättyä pukua, tulee: niin virassa kuin muulloinkin noudattaa siveellistä käytöstä, ystävällisellä osanotolla ja kärsivällisyydellä kohdella sairaita sekä osottaa levollista ja maltillista käytöstä.” Niinpä virkapuvun käyttöön oli laadittu ohjeet, jotka pukumallin muuttuessa saatettiin ajan tasalle.

Tässä kirjasessa esittelen sairaanhoitajaoppilaan ja sairaanhoitajan virkapuvut 1900-luvun alusta vuoteen 1978. Sairaanhoitajakoulutuksen alkuvuosilta ei ole säilynyt työasuja, mutta tiedetään, että puolivuotisen sairaanhoitajakoulun käynyt nuorempi/alisairaanhoitaja käytti sinivalkoruutuista, pitkähihaista pukua, johon kuului pitkä esiliina. Oulun ammattikorkeakoulun varastossa on suuriruutuisesta pumpulikankaasta myöhemmin hankittu ”fantasiapuku” kuvaamassa 1900-luvun alkupuolen asua.

Vasta toukokuussa 2018 asukokoelmaan saatiin miessairaanhoitajan puku vuodelta 1965. Mielenkiintoisena yksityiskohtana mainittakoon, että sairaanhoitajakurssien alkaessa koulutukseen otettiin kerrallaan kuusi naisoppilasta, mutta 1903 tehtiin poikkeus, koska hakijoiden joukossa oli myös yksi mies. Hän jäi valmistuttuaan Oulun lääninsairaalaan vahtimestarin tehtävään. Seuraavan kerran Oulussa otettiin sairaanhoitajaopintoihin miesoppilas 63 vuotta myöhemmin eli vuonna 1969.

Valokuvasin kaikki varastosta löytyneet puvut lainaksi saamani nukan päällä. Liitin kuvien yhteyteen selostuksen siitä, mitä osia niihin oli kuulunut. Työn edistyessä kuitenkin huomattiin, että alkuperäinen idea ja toteutus pukujen kuvaamisesta ei täyttänyt painotuotteelle asetettuja vaatimuksia. Lopullista julkaisua varten puvut kuvasi Design Inspis Oy minun ideani pohjalta.

Oulun ammattikorkeakoulun kirjaston henkilökunta on käyttänyt säästämättä aikaansa etsiessään materiaalia vanhoista virka-asuista ja tarjonnut käyttöni kirjastosta löytyneen materiaalin. Oulun Kansallisarkistoon on tallennettu ylihoitaja Naima Kurvisen toimittama ja käsin kirjoittama sairaanhoitajien kokouksissa luettu toverilehti "Kipinä", joka on ilmestynyt vuosina 1915–1919. Kipinä luo kuvaa 1900-luvun alkupuolen sairaalaloista, sisältää pitkiä artikkeleita tartuntataudeista ja hygienian merkityksestä hoidossa sekä esittää kevennyksen omaisesti mietteitä sairaanhoitajan ulkopuvusta, mutta varsinaisesta työpuvusta ei ole mainintoja. Kansalliskirjastosta olen saanut lainaan hoitohenkilöstön pukuasioita koskevat asiakirjat 1930–1970 -kokoelman, josta on löytynyt taustoja Sairaanhoitajalehdissä uutisoiduille vaatekappaleille päätöksille.

Sairaanhoitajalehdeltä olen saanut luvan kopioida sairaanhoitajien pätevyys- ja jäsenmerkkien kehitystä koskevan artikkelin. Pohjois-Pohjanmaan museo puolestaan on tarjonnut runsaasti tekstiilien säilyttämistä koskevaa tietoa sekä konkreettista ohjausta vieraillessani museon konservointitiloissa.

Erietyiset kiitokseni ansaitsevat Oulun ammattikorkeakoulun Koulutus- ja tki-johtaja Aini Ojala tuesta ja kannustuksesta, äidinkielenopettaja FM Tuula Koski kieliasun tarkistamisesta sekä järjestelmätukihenkilö Juha Kokko kärsivällisestä tekstien ja työn ulkoasun muokkauksesta työn koostamisvaiheessa.

Keväällä 2018 kutsuin eläkkeellä olevia sairaanhoidonopettajia talkoilla ompelamaan tunnustusnauhoja pukuihin ja niiden osiin sekä järjestämään vaatteita ripustimiin ja säilytyslaatikoihin. Näissä ompeluseuroissa me, "vanhat" sairaanhoitajat saimme yhdessä muistella pukuihin ja niiden kantajiin kätkeytyviä tarinoita.

En voinut arvata ryhtyessäni järjestelemään pukuvarastoa, millainen urakka siitä kehittyisi. Työn edistyessä ilmaantui uusia lähteitä ja kiinnostuneita henkilöitä, jotka täydensivät keräämäni materiaalia. Välillä aineistoa oli niin runsaasti, että oli pakko pitää taukoa työn etenemisessä, jotta taas erottaisi olennaisen. Erietyisen lämmittävänä ja kannustavana olen kokenut vilpittömän avun saamisen työhöni. Kiitän sydämestäni kaikkia, joiden myötävaikutuksella tehtävä on tullut valmiiksi.

Oulussa 14.11.2018

Marjatta Pulkkinen

1. Sairaanhoidajan työn symbolit työvaatetuksessa

Tarkastelen sairaanhoidajan työn symboleina työvaatetuksessa työpuvun väriä, päähinettä ja ammattijärjestön pätevyysmerkkejä.

1.1. Virkapuku

Hygieenisyyden lisäksi suomalaisen sairaanhoidajan virkapuvun kehitystä ohjasivat 1800–1900-luvun taitteessa käytännön tarpeet. Työvaatetuksen tuli olla lämmin, sillä sairaalat olivat tuohon aikaan viileitä. Lisäksi työvaatetuksen oli ilmaistava sairaanhoidajan asemaa työyhteisössä: valkoisella värillä haluttiin symboloida puhtautta ja ylläpitää sairaanhoidon perinteitä.¹

Valkoiset työpuvut toimivat myös vallan merkkeinä sairaalayhteisössä, mikä näkyy 1950- ja 1960-luvuilla terveydenhuollon ammattijärjestöjen ja Lääkintöhallituksen käymässä ammattihenkilöiden puvun väriä koskevassa vilkkaassa kirjeenvaihdossa. Apuhoitajat ja lastenhoitajat olisivat halunneet valkoiset virkapuvut, mutta sairaanhoitajaliiton mielestä valkoinen puku kuului vain sairaanhoitajille. Yhdenmukaisuutta saatiin kuitenkin sen verran, että Lääkintöhallitus, kuultuaan ammattijärjestöjä, hyväksyi samanlaisen myssyn ja olkainesiliinan kaikille ammattityhmille.²

Sairaanhoidajatar-lehti kasvatti sairaanhoitajattaria käyttäytymään ihanteiden mukaisesti: ”arvokkaalla vakaavuudella ja voimakkaalla myötätunnolla”. Kasvatukseen kuuluivat myös ohjeet pukeutumisesta. Siisti ja puhdas työasu osoitti sairaanhoidajan olevan työssään tunnollinen. Jos puku oli puutteellinen, nappeja poissa, esiliinan ja hameen helmat eripituiset sekä myssy laskostettu keimailevan epäviralliseksi, se kertoi kantajansa huolimattomuudesta ja haitallisesta suurpiirteisyydestä koko elämäntyylissä. Jopa potilaan luottamus hoitoonsa saattoi vaarantua sairaanhoitajattaren huolimattoman pukeutuksen vuoksi.³

Valkoisen sairaanhoitajapuvun ihannointi sai jopa huvittavia piirteitä, kun sairaanhoito-oppilaitosten pukutoimikunta pyysi ammattikasvatustahallitukselta lupaa siirtyä

käyttämään oppilasaikana sairaanhoidajan pukua. Pukutoimikunnan mielestä puku auttaisi oppilaita samaistumaan sairaanhoidajien ammattiryhmään jo opiskeluaikana. Ammattikasvatustahallituksessa ajateltiin toisin: ”koulutuksen tavoitteena ei ole ammattiryhmään samaistuminen, vaan päinvastoin kehittyminen yksilölliseksi, itsenäiseksi asioita harkitsevaksi ja ammattitaitoiseksi työntekijäksi. Valkoinen työpuku on ilmeisesti statussymboli, mutta tästä ajattelusta olisi päästävä, jos ajatellaan potilaiden parasta. Samanlainen valkoinen työpuku lisää laitostumista, mikä on sekä potilaiden että henkilökunnan kannalta vakava haitta.”⁴

”Muilla oppilasryhmillä, kuten laboratorio- ja röntgenhoitajaoppilaat, valkoinen vaate ei ole haitta, sillä he vain käväisevät osastolla. Taloudellisillakaan syillä ei voi perustella sairaanhoitaja-asun käyttöä oppilasaikana, ”sillä muutama pumpulimekon hankinta ei liene kenellekään ylivoimaista, etenkin kun verrataan siihen, miten joustavasti nuoret yleensä vaatehankinnoissa noudattavat muodin vaihteluita.”⁵

Ammattikasvatustahallitus viivytteli lausunnon antamista viisi vuotta ja sivalsi loppukaneetissaan: ”Opiskelijapolvi on tämän jälkeen (1966) kokonaisuudessaan vaihtunut ja toivottavasti itsenäisempää”. Niinpä valkoiseen, pitkähihaiseen sairaanhoidajan juhlapukuun oppilas sai pukeutua vasta valmistajaistilaisuuteen.⁶

1.2. Päähine

Mielenkiintoinen yksityiskohta sairaanhoidajan pukeutumisessa oli sairaanhoidajan hiuksissaan käyttämä päähine. Alun perin hilkan tarkoituksena oli suojata kantajansa pitkiä hiuksia häveliäisyysyystä ajan hengen mukaisesti.⁷ Niinpä ylilääkäri von Essenin oppilaaksi hyväksymiskirjeessä, vuonna 1924 neuvottiin valittuja hankkimaan ”

1 Sarkio 2007, 327, Niilekselä 2015, 15.

2 Lääkintöhallitus 1.4.1961. Lääkintöhallituksen vastaus sairaanhoitajaliitolle kysymykseen, joka koski hoitohenkilökunnan pukeutumista valkoisiin virkapukuihin ja samanlaisiin myssyihin.

3 Paasivaara 2005. sairaanhoitajalehden 80-vuotistaival. sairaanhoidajan ammatti-ihanteiden puolestapuhujasta ja tienraivaajasta sillanrakentajaksi tutkitun tiedon ja käytännön välille.

4 Ammattikasvatustahallitus. Terveystuolto-opetuksen toimisto 27.10.1971.

5 Ammattikasvatustahallitus. Terveystuolto-opetuksen toimisto 27.10.1971.

6 Ammattikasvatustahallitus. Terveystuolto-opetuksen toimisto 27.10.1971.

7 Sarkio 2007,328-329. Niilekselä 2015, 16.

kolme nelikulmaista päähinettä valkoisesta batistista, 18 cm suuruisia, pääme 3 cm leveä, 1cm leveällä pitsillä varustettu”.⁸ Päähine vaikuttaa perin vaatimattomalta verrattuna ylihoitajatar Sophie Mannerheimin muutokuvaan ikuistettuun luomukseen. Käyttöön vakiintui valkoisesta kankaasta taiteltu rusettimyssy, joka pysyi paikoillaan päähineeseen kiinnitetyn rusettinauhan avulla.

Vähitellen sairaanhoitajienkin hiusmalli alkoi lyhentyä ja päähine menetti merkityksensä pitkien hiusten ”kurissapiitäjänä”. Vuonna 1937 rusettimyssy sai väistyä malliltaan kevyemmän päähineen tieltä.⁹ Ammattiopissa ajoittain keskusteltiin kiivaasti siitä oliko myssyllä enää merkitystä hiusten suojaajana vai oliko se vain asuste sairaanhoitajan puvussa. Koska päähineen käyttöä laajasti kannatettiin, hilkka jätettiin pois ensin vuonna 1965 oppilaan puvusta, koska arveltiin, että vastustus olisi vähäisempää heidän keskuudessaan. Sairaaliiton ohjeistuksella sairaanhoitajan hilkka poistui käytöstä 1971.¹⁰

Hiusmallien rajoittamisen lisäksi sairaanhoitajilta kiellettiin itsensä ehostaminen sekä korujen käyttö. Kirjoitettuja määräyksiä ei ehostamisesta löydy, mutta koulutuksessa valvottiin ohjeita tarkasti. Kieltojen takana olivat osin hygienia- ja turvallisuussyyt, osin sairaanhoitajan puhtouden ja ammattimaisen imagon ylläpitäminen.¹¹

1.3. Pukuun kuuluvat merkit

Ruotsissa sairaanhoitajamerkkien käyttö yleistyi 1800-luvun loppupuolella. Tukholmaan perustettiin vuonna 1881 Sabbatsbergin sairaalaan sairaanhoitajakoulu, jonne Suomen yhdistys haavoitettujen ja sairasten sotilasten hoitoa varten (vuodesta 1920 Suomen Punainen Risti) oli lähettänyt muutamia naisia opiskelemaan sairaanhoitajaksi. Valmistuneet hoitajat ottivat käyttöönsä Punaisen Ristin merkin.¹²

Kun sairaanhoitajakoulutus aloitettiin lääninsairaaloissa vuonna 1883, jaettiin kunkin sairaalan kurssin käyneille sairaanhoitajille sairaalakohtainen pätevyysmerkki. Suomen Sairanhoitajatar-yhdistys (SSY) Sjuksköterske Föreningen i Finland (SSF) perustettiin vuonna 1898, mutta oma merkki saatiin vasta vuonna 1907. Tämän jälkeen merkien ulkonäkö vaihtui sen mukaan toimivatko suomen- ja ruotsinkielinen sairaanhoitajajärjestö yhdessä vai erikseen. Merkkiä saivat käyttää vain ammattijärjestön jäsenet suoritettuaan sairaanhoitajan tutkinnon.¹³

Vuonna 1966 käyttöön otettua Bengt Erikssonin muotoilemaa tutkintomerkkiä voivat käyttää myös Sairanhoitajaliittoon kuulumattomat sairaanhoitajat.¹⁴

---

8 Manninen, Mertokoski, Sarvikas 1998, 21.

9 Sorvettula 1998, 471.

10 Sairaaliiton yleiskirje A6/1971 (KA LKH V Hfa4).

11 Sarkio 2007, 329.

12 Noro, A. ja Parmas, T. 1998. Sairanhoitajien pätevyysmerkkien kehitys. Sairanhoitaja 2/1998.

13 Noro, A. ja Parmas, T. 1998. Sairanhoitajien pätevyysmerkkien kehitys. Sairanhoitaja 2/1998.

14. Sairanhoitaja-Sjuksköterskan 5/1966. Pätevyysmerkki valmistunut. (http://www.kultalahti.fi/tuote/sairanhoitajan_tutkintomerkki/2959010/ Luettu 15.3.2018.)

2. Sairaanhoidajan virkapuvun ja oppilaspuvun kehitysvaiheet

Varhaista esikuvaa sairaanhoidajan pukeutumiseen saatiin sotilaallisesta asusta sekä luostarin asukkaiden puvuista. Ristiretkien innokkaita toteuttajia olivat saksalaisen ritarikunnan veljet, joiden toiminnasta jäi haavoittuneita hoidettavaksi. Käännysmatkojen varsille osui myös luostareita, joissa autettiin sekä vammautuneita uskonsankareita että paikallista väestöä. Hoitajia tarvittiin monenlaisten kulkutautien kuten lavantaudin, koleran ja ruton vaivatesa puutteellisen ravitsemuksen heikentämiä ihmisiä. Sotilasvaatetuksesta hoitajien asuihin siirtyivät tiukat pukeutumisohteet sekä erilaiset ammattia ilmentävät merkit ja käsivarsinauhat, luostareista taas periytyi vaatteiden peittävyys: pitkät hihat, korkeat kaulukset ja päähineet.

Sairaanhoidajien koulutus Suomessa alkoi vuonna 1889, kun ensimmäiset oppilaat otettiin Kirurgin kursseille Helsinkiin¹⁵. Muutamaa vuotta aikaisemmin lääninlasaretti- ja oli velvoitettu palkkaamaan lasarettiin ylihoitajattaria valvomaan osastossa annettavaa sairaanhoitoa. Henkilökunnan puute korjattiin hoitajia kouluttamalla. Oulussa ensimmäiset kuusi oppilasta aloitti puoli vuotta kestävä sairaanhoidajan opinnot tammikuussa 1896. Tätä ennen sairaiden hoitamisesta olivat huolehtineet itseoppineet kansan naiset. Koulutetut hoitajat pitivät itseoppineitten naisten asua huolimattomana ja epäsiistinä ja halusivat erottua näistä arvokkaammalla pukeutumisella.

2.1. Sairaanhoidajan puku 1900-luvun alkupuolella

Koulutuksen alkaessa työpukeutuminen oli kirjavaa, sillä mitään ohjeistusta vaatetuksesta ei ollut. Materiaalit saattoivat olla pellavaisia, raakasilkkiä sekä puuvillaisia. Vuodesta 1908 alkaen ilmestyneessä Epione-lehdessä (Sairaanhoidajayhdistyksen lehti) alettiin käydä keskustelua uniformusta eli virkapuvusta. Tehtiin jopa ehdotus työpuvusta, joka toivottiin otettavaksi käyttöön Kirurgisessa sairaalassa ja myöhemmin yleistyvän muissa sairaaloissa.¹⁶

Suomen ensimmäiset koulutetut sairaanhoitajat olivat saaneet oppinsa Sabbatsbergin sairaalassa Ruotsissa

ja Englannissa Nightingale-kouluissa, josta myös otettiin mallia pukeutumiseen. Sophie Mannerheim (vuonna 1904) tullessaan Kirurgisen sairaalan ylihoitajattareksi ehdotti, että koulutetun sairaanhoidajan puvuksi hyväksyttäisiin valkoinen leninki, jossa helposti näkyi lika ja sen vuoksi puku oli pakko vaihtaa tarpeeksi usein.¹⁷

Lääninsairaaloitten kursseilta valmistui nuorempia eli alisairaanhoidajia, joiden työpuku oli valmistettu vaaleanisestä pieniruutuisesta puuvillakankaasta. Asuun kuului valkoinen rintalapullinen pellavaesiliina, jonka olkaimet olivat takaa ristissä sekä veikitetty myssy, jossa oli musta samettinauha (myssyä ei löytynyt Oamkin varastoista). Hame oli sileä, puserossa kaksi laskosta etukappaleesta sekä korkea hihan mansetti.¹⁸

Sairaanhoidajan virallinen työpuku hyväksyttiin käyttöön vuonna 1911. Se oli valkoinen täyspitkä ja pitkähihainen pikeepuku kovitetuin kauluksin ja vöin. Pukuun kuului valkoinen olkainesiliina ja ns. rusettimyssy. Asun kanssa käytettiin valkoisia nauhakenkiä ja valkoisia sukkiä ja kaikkein tärkeimpänä, koulutetun sairaanhoidajan merkkiä. Sairaanhoidajan virkapuvun myötä tuli vähitellen käyttöön myös ylihoitajan virkapuku. Se oli sairaanhoidajapuvun mallinen, mutta väriltään tummansininen valkoisin kovitetuin kauluksin ja hihakääntein. Asuun kuului sairaanhoidajan valkoinen päähine, mutta ei esiliinaa¹⁹. Sairaanhoidajapukua muodistettiin vuonna 1937 ottamalla käyttöön rusetitön päähine.²⁰

2.2. Sairaanhoidajan työvaatetus 1950- ja 1960-luvuilla

Lääkintöhallitus hyväksyi vuonna 1955 uudet työpukumallit koulutetuille sairaanhoitajille, apulaisylihoitajille ja ylihoitajille virantoimituksessa käytettäväksi virkapuvuksi. Tämän mukaan koulutetuille sairaanhoitajalle kuului valkoisesta puuvillapikeestä määrätyn mallin mukaan valmistettu virkapuku, johon kuului valkaistusta lakana-kankaasta valmistettu esiliina, valkoisesta puuvillakan-kaasta valmistettu kovitettu päähine sekä joko valkeat kengät ja valkeat sukat tai mustat nauhakangät ja har-

15 Sorvettula 1998, 65.

16 Sorvettula 1998, 470.

17 Sarkio 2007, 327.

18 Sorvettula 1998, 470

19 Haltia, M., Herten, A. 1996, 229.

20 Sorvettula 1998, 471.

maat sukat. Apulaisylihoitajan ja ylihoitajan asu koostui tummansinisestä villa- tai silkkiripsistä määrätyn mallin mukaan valmistetusta virkapuvusta, johon kuului lisäksi valkoiset kalvosimet, valkoinen irtokaulus, samanlainen päähine kuin sairaanhoitajalle sekä mustat nauhakengät ja harmaat sukat. Virkapuvun kanssa käytettiin lisäksi vasemmassa rintapielessä kannettavaa nimineulaa.²¹Tämän uudistuksen myötä kumoutui nuorempien hoitajien, vanhempien hoitajien ja ylihoitajien virkapukuja koskeva sisäasianministeriön vuonna 1919 antama päätös.²²

Vuonna 1965 Sairaanhoitajalehti uutisoi miessairaanhoitajan virkapuvusta, jota saivat käyttää myös oppilaat. Puku oli valmistettu valkoisesta puuvillakankaasta ja siihen kuuluivat takki ja housut. Kiinalaiskaulussinen takki kiinnitettiin vasemmalta olkapäältä ja kauluksesta. Takissa oli lyhyet tai pitkät hihat. Taskuja oli kolme. Rintataskuun kiinnitettiin nimineula ja ammattiyhdistyksen merkki. Asuun kuuluivat joko valkoiset sukat ja valkoiset nauhakengät tai harmaat sukat ja mustat nauhakengät. Pukuasioita käsittelevä toimikunta oli tehnyt sopimuksen kenkätehtaan kanssa valkoisten kenkien valmistamisesta kolmella lestimallilla.²³

Vuosien saatossa alkoivat sairaanhoitajat vaatia työasu-hinsa yksilöllisiä ratkaisuja. Pukuihin muoti oli vaikuttanut viiveellä: helman pituus oli vaihdellut, korkeasta kauluksesta ja pitkistä hihoista työpuvussa oli luovuttu.²⁴ Housupukujen yleistymisen innoitti Lapin keskussairaalan hoitajat kokeilemaan ja ottamaan käyttöön housuasut leikkaussalissa ja teho-osastolla.²⁵

Runsaan kymmenen vuoden kuluttua vuonna 1967 sairaanhoitajien puku jälleen uudistui. Asuun kuului puku, kovitettu päähine, valkoiset sukat ja valkoiset joko nauhakengät tai avokkaat. Puku oli yksiosainen ilman vyötäröleikkausta. Se napitettiin edestä ja halkio jatkui 19 cm vyötärön alapuolelle. Kaulus oli paitakaulus, jota voitiin käyttää myös avonaisena. Hameessa oli kaksi taskua. Pukua valmistettiin sekä pitkä- että lyhythihaisena. Puvun kanssa voitiin käyttää vyötä, jonka sisään pujotettiin muovikovike. Pukuja oli saatavana sekä hoikalle että tukevalle vartalotyypille. Ensimmäistä kertaa mallistos-

sa oli myös äitiyspuku.²⁶ Tähän mallistoon ei vielä saatu housupukuja, jotka hyväksyttiin käyttöön virallisesti vuonna 1973.²⁷

Sairaanhoitajaopettajien yhdistys hyväksyi takkimallisen puvun käytettäväksi luokassa ja käytännön harjoittelussa vuonna 1968. Takki muistutti sairaanhoitajapukua, mutta siihen ei kuulunut päähinettä. Sukkien väri oli vapaavalintainen, mutta asun kanssa käytettiin valkoisia kenkiä.²⁸

2.3. Virkapuvuista suojavaatteisiin

Vuodesta 1969 lähtien sairaalohenkilökunnan virka- ja työpukujen vahvistaminen siirtyi Lääkintöhallitukselta sairaalaliitolle. Siihen asti kuntainliittojen ja kuntien sairaaloissa oli seurattu valtion siviilisairaalaita varten tehtyjä työasuratkaisuja. Tämän jälkeen tilanne oli päinvastainen: yhdenmukaisuuden saavuttamiseksi lähdettiin periaatteesta, että sairaalaliiton suositusten mukaisia työasuja käytettäisiin myös valtion siviilisairaaloiden. Tämän jälkeen työpukukulttuuri alkoi muuttua. Sairaalaliitto hyväksyi vuonna 1971 sairaanhoitajaliiton esityksestä päähineen poistamisen sairaanhoitajan virkapuvusta. Esityksen perusteluna oli, että päähine oli menettänyt merkityksensä suoja-asusteena. 1970-luvun jälkipuoliskolla oltiin valmiita siirtymään työnantajan toimesta hoidettavaan suojavaatejärjestelmään. Sen jälkeen työasu ei enää voinut edustaa esimerkiksi sairaanhoitajan ammatin erityistä perinnettä.²⁹

2.4. Oppilaiden vaatetuksen uudistuminen 1930-luvulla

Vuonna 1930 koulutus piteni kolmivuotiseksi kaikissa sairaanhoitajakouluissa. Oppilaan puvun pumpulikangas oli haalean sininen ja toisen vuoden oppilaalla siniruutuinen. Puvun helma mitattiin 30 cm:ä lattiasta, myssyn materi-

21 Sairaanhoitaja 3-4/1956. Uusi työpukumalli vahvistettu.

22 Lääkintöhallituksen kirje 1956. Lääkintöhallituksen alaistensairaanhoitolaitosten johtajille D.N:o 1002.1955.S.

23 Sairaanhoitajalehti 6/1965. Vilkaista virkapukumarkkinoilla. Miessairaanhoitaja sai virkapuvun.

24 Soirvettula 1998, 469.

25 Sairaanhoitaja-Sjuksköterskan 2/1967. Housupukua kokeilleen leikkaussalissa.

26 Sairaanhoitaja-Sjuksköterskan 1/1967. Sairaanhoitajan virkapuku uusittu. Lääkintöhallituksen kirje 23.12.1966. DN:o 11326.

27 Sairaanhoitaja 20/1973.

28 Sairaanhoitaja-Sjuksköterskan 4/1968. Sairaanhoitajaopettajilla uusi asu.

29 Sorvettula 1998, 474.

aali muuttui musliinista batistiksi, ja asun yksityiskohdista annettiin aikaisempaa täsmällisempiä ohjeita. Jokaisessa vaatekappaleessa oli jossain piilossa oppilaan koko nimi.³⁰

Kolmantena opiskeluvuonna oppilas sai päähineeseensä kauniin rusetin. Rusetin merkityksen ymmärtää, kun joidenkin oppilaiden kohdalla rusetin käyttö kiellettiin esimerkiksi kolmeksi kuukaudeksi rangaistuksena huonosta käytöksestä. Elokuussa 1933 oppilaspuku yksinkertaisuuden sijaan, että puku oli samanlainen koko opiskelun ajan: sininen pumpulileninki valkoisine kauluksineen, päähine, esiliina, harmaat sukat ja mustat kengät sekä sininen sarkaviitta. Opiskelun vaiheet osoitettiin nyt päähineeseen ommeltavilla sinisillä raidoilla.³¹

Sairaanhoitajakoulutuksen yhtenäistymisen jälkeen Lääkintöhallitus laati ensimmäisen oppilaspukuohjesäännön. Siinä lausutun tavoitteen mukaisesti sairaanhoitajien tuli oppilasaikanaan sisäistää, että sairaanhoitajan virkapuku oli puhtauden, täsmällisyyden, siisteyden ja huolellisuuden perikuva. Ohjesäännöt kielsivät rannekellon ja korujen käytön työaikana potilas- ja työturvallisuuden takia, koska ne saattoivat vahingoittaa potilasta ja hoitajaa ja siten aiheuttaa lisää sairauksia, työvoimapulaa ja kustannuksia sairaaloille. Sairaanhoitajakoulujen oppilasmerkki oli kuitenkin kiinnitettävä työpukuun.³²

Keskustelu puvuista jatkui edelleen, sillä sairaanhoitajaoppilaat olivat ainoa ryhmä, jolla oli erilaiset työpuvut kuin valmiilla työntekijöillä. Vuodesta 1936 työpuvut muuttivat lyhythihaiseksi samoin esiliinat. Yksi puku jäi pitkähihaiseksi juhlatilaisuuksia varten.³³

2.5. Oppilaspuvun uusiutuminen 1960-luvulla

Vuonna 1961 valtion sairaanhoitajakouluissa opiskelijat käyttivät ruiskukansinista oppilaspukua, johon kuului valkoinen irtokaulus, metallilenkeillä kiinnitettävät napit, muovikovitteen vyö sekä päähine, johon ommellut siniset nauhat ilmaisivat opiskeluvaiheen, oppilasmerkkiä käytettiin toisen lukukauden alusta. Helman pituudeksi

määrättiin 30–35 cm maasta. Puvun hiha oli lyhyt ja sitä voitiin käyttää joko suorana tai taitettuna, ei käärittynä. Myös määrättiin, että puku oli vaihdettava ainakin kaksi kertaa viikossa. Lisäksi asuun kuului koko puvun peittävä valkoinen suojatakki, joka oli kiinni takaa napeilla ja väljyys säädettiin taakse solmittavalla vyöllä.³⁴

Lääkintöhallitus antoi vuonna 1961 oppilaspuvun käytöstä uudet ohjeet, jotka kielsivät oppilaspuvun käytön vapaa-aikana ja asunnossa.³⁵

Viimeiseksi virallistetuksi sairaanhoitajaoppilaan pukumalliksi jäi taiteilija Riitta Immosen suunnittelema taivaansinisestä gabardiinista tehty mekko vuodelta 1965. Samasta kankaasta valmistettu esiliina kiinnitettiin pukuun edestä napeilla ja takaa solmittavilla nauhoilla. Pukua käytettiin valkoisen edustan kanssa tai ilman sitä. Pukuun ei kuulunut irtokaulusta eikä vyötä. Uutta oli, että asuun ei kuulunut päähinettä eikä opiskelun astetta ilmaisevia tunnuksia. Puvun kanssa käytettiin vaaleita kudokseltaan yksinkertaisia sukkia ja valkoisia nauhakenkiä.³⁶ Oulun oppilaitoksen oppilaat käyttivät kuitenkin päähinettä, koska harjoittelupaikkojen henkilökunnan mielestä oli tärkeää tietää, missä vaiheessa opiskelua oppilas oli.

Ammattikasvatushallitus hyväksyi vuonna 1973 oppilaiden pitkään ajaman uudistuksen, valkoisen sairaanhoitajan asun käyttämisen jo oppilasaikana. Nyt oppilaan erotti sairaanhoitajasta pohjaväriltään valkoinen 32 x 100 mm hihaan kiinnitettävä nauha, jossa oli kirkkaan sinisin kirjaimin teksti opiskelija tai studerande.³⁷

30 Sorvettula 1998, 471.

31 Manninen, Mertokoski, Sarvikas 1998, 50-51.

32 Manninen, Mertokoski, Sarvikas 1998, 51.

33 Manninen, Mertokoski, Sarvikas 1998, 51.

34 Lääkintöhallituksen kirje 7.2.1961 DN:o 3.1961. Sairaanhoitajalehti 4/1961. Oppilaspukua on uusittu.

35 Lääkintöhallituksen kirje 7.2.1961 DN:o 3.1961.

36 Sairaanhoitajalehti 6/1965. Viikasta virkapukumarkkinoilla. sairaanhoitajaoppilaan puku uusittu.

37 Sairaanhoitaja 13/1973. Ammattikasvatushallitus hyväksyy oppilastunnuksen.

Sairaanhoidajan virkapuvun kehittyminen kuvina

Kuva 1. Nuoremman sairaanhoitajan eli alihoitajan puku.

Vaaleansinisestä ja pieniruutuisesta puuvillakankaasta valmistettu puku, valkoinen rintalapullinen pellava-esiliina, jonka olkaimet olivat takana ristissä sekä veikitetty myssy, jossa oli musta samettinauha. Hame oli sileä, puserossa kaksi laskosta etukappaleessa, sekä korkea hihan mansetti. (Sorvettula 1998, 470.) Ne sairaanhoitajat, jotka eivät kuuluneet Suomen sairaanhoitajatyhdistykseen käyttivät ns. yleismerkkiä, joka on peräisin 1900-luvun alkupuolelta. (Noro, A. ja Paarmas, T.1998, 20.) Kuvan puvussa käytetty kangas on suuriruutuisempaa kuin virallinen pukukangas. Alkuperäistä päähinettä ei ollut käytettävissä, joten kuvassa on rusettimyssy.

Kuva 2. Sairaanhoidajan virkepuku vuodelta 1911.

Sairaanhoidajan virallinen työpuku hyväksyttiin käyttöön vuonna 1911. Se oli valkoinen täyspitkä ja pitkähihainen pikeepuku kovitetuin kauluksin ja vöin. Pukuun kuului valkoinen olkainesiliina ja ns. rusettimyssy. Asun kanssa käytettiin valkoisia nauhakenkiä ja valkoisia sukkia. (Haltia, M. ja von Hertzen, A. 1996, 2298.)

Kuvassa on Suomen sairaanhoitajaliiton jäsenmerkki, jota käytettiin vuosina 1925–1944. (Noro, A ja Paarmas, T. Sairaanhoidajien pätevyys- ja jäsenmerkkien kehitys. Sairaanhoidaja-Sjuksköterskan 2/1998.)

Kuva 3. Sairaanhoidajan virkapuku vuodelta 1955.

Sairaanhoidajan puku oli valmistettu valkoisesta puuvillapikeestä, esiliina valkaistusta lakanakankaasta, kovitettu päähine valkeasta puuvillakankaasta, valkeat sukat ja kengät tai mustat nauhakengät ja harmaat sukat. Virka-asun yksityiskohdista annettiin seuraavat ohjeet: "helman korkeus maasta 30–35 cm, pusero-osan etukappaleiden laskosten harjojen väli 2 cm, kellotasku vasemmalla 8 x 9 cm, esiliinan etulapun korkeus 20 cm, olkaimen leveys 5 cm ja taskujen etureunat juuri saumojen kohdalla." (Sorvettula 1998, 475, Lääkintöhallituksen kirje 1956. Lääkintöhallituksen alaisten sairaanhoidolaitosten johtajille D.N:o 1002.1955.S.)

Kuva 4. Ylihoitajan ja apulaisylihoitajan virkapuku vuodelta 1955.

Ylihoitajan ja apulaisylihoitajan virkapuku oli samanlainen kuin sairaanhoitajan puku. Materiaalina oli tummansininen villa- tai silkkiripsi. Asuun kuului valkoiset mansetit ja valkoinen irtokaulus sekä valkoinen sairaanhoitajan päähine. Puvun kanssa käytettiin harmaita sukkia ja mustia nauhakenkiä. (Sorvettula 1998, 472.) Kuvassa Suomen Sairaanhoitajain Liiton merkki, joka oli käytössä vuosina 1944–1961. (Noro, A. ja Paarmas, T. 1998.)

Kuva 5. Miessairaanhoitajan takki.

Vuonna 1965 Sairaanhoitajalehti uutisoi miessairaanhoitajan virkapuvusta, jota saivat käyttää myös oppilaat. Puku oli valmistettu valkoisesta puuvillakankaasta ja siihen kuuluivat takki ja housut. Kiinalais-kauluksinen takki kiinnitettiin vasemmalta olkapäältä ja kauluksesta. Takissa oli lyhyet tai pitkät hihat. Taskuja oli kolme. Rintataskuun kiinnitettiin nimeula ja ammattiyhdistyksen merkki. Asuun kuuluivat joko valkoiset sukat ja valkoiset nauhakengät tai harmaat sukat ja mustat nauhakengät. Pukuasioita käsittelevä toimikunta oli tehnyt sopimuksen kenkätehtaan kanssa valkoisten kenkien valmistamisesta kolmella lestimallilla. (Sairaanhoitajalehti 6/1965.)

Kuva 6. Sairaanhoidajan virkapuku vuodelta 1967.

Asuun kuului valkoinen gabardiinipuku, kovitettu päähine, valkoiset sukat ja valkoiset joko nauhakengät tai avokkaat. Puku oli yksiosainen ilman vyötäröleikkausta. Se napitettiin edestä ja halkio jatkui 19 cm vyötärön alapuolelle. Kaulus oli paitakaulus, jota voitiin käyttää myös avonaisena. Hameessa oli kaksi taskua. Pukua valmistettiin sekä pitkä- että lyhythihaisena. Puvun kanssa voitiin käyttää vyötä, jonka sisään pujotettiin muovikovike. Pukuja oli saatavana sekä hoikalle että tukevalle vartalotyypille. Ensimmäistä kertaa mallistossa oli myös äitiyspuku. (Sairaanhoidaja- Sjuksköterskan 1/1976.)

Pukuun on kiinnitetty Suomen Sairaanhoidajaliitto ry:n vuodesta 1966 käytössä ollut jäsenmerkki sekä hopeinen pätevyysmerkki.

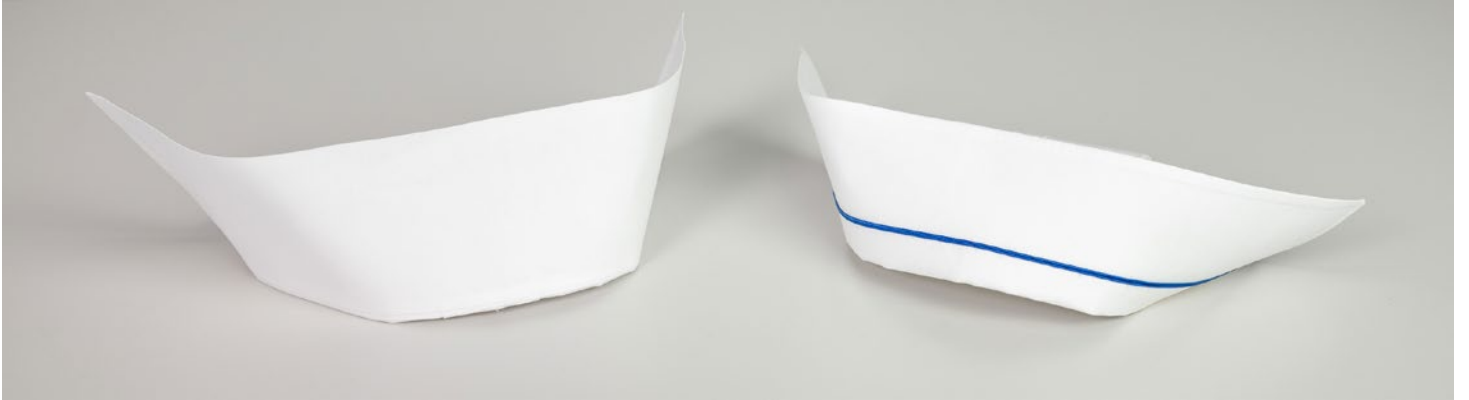
Kuva 7. Sairaanhoitajaopettajan puku.

Puku hyväksyttiin käyttöön vuonna 1968. Se muistutti vuonna 1967 hyväksyttyä sairaanhoitajan pukua. Siihen ei kuulunut päähinettä. Sukkien väri on vapaa, mutta asun kanssa käytettiin valkoisia kenkiä. (Sairaanhoitaja- Sjuksköterskan 4/1968.)

Kuva 8. Työnantajan tarjoama sairaanhoitajan suojavaate.

Sairaalaliiton ohjeistuksen mukaan vuoden 1978 loppuun mennessä sairaaloissa siirryttiin työnantajan hankkimiin suojavaatteisiin. (Sorvettula 1998, 474.)

Kuva 9. Sairaanhoitajan päähine ja ensimmäisen vuoden sairaanhoitajaoppilaan päähine.

Sairaanhoitajan päähine, joka kuului työasuun vuosina 1937-1971. Sininen nauha oppilaan päähineessä osoittaa opiskelun vaiheen. Päähine oli käytössä vuosina 1933-1965. (Manninen, Mertikoski, Sarvikas 1998,50 -51, Sairaanhoitajalehti 6/1965, Sarkio 2007,328, Sorvettula 1998,474, Liite 5.)

Sairaanhoidajaoppilaan puvun kehittyminen kuvina

Kuva 10. Sairaanhoidajaoppilaan puku 1930-luvulla.

Puvun pumpulikangas oli haalean sininen ja toisen vuoden oppilaalla siniruutuinen. Pukuun kuului valkoinen irtokaulus ja päähine, jossa opiskelun vaiheet ilmaistiin päähineeseen ommelluilla sinisillä raidoilla. Puvun kanssa käytettiin harmaita sukkia ja mustia kenkiä sekä valkoista takkimallista esiliinaa. (Manninen, Mertokoski, Sarvikas 1998, 50–51.)

Kuva 11. Sairaanhoitajaoppilaan puku ja esiliina 1930-luvulla.

Pukuun kuului takkimallinen esiliina, jonka tuli peittää alla oleva puku.

Kuva 12. Sairaanhoitajaoppilaan puku 1960-luvulla.

Valtion sairaanhoitajakouluissa opiskelijat käyttivät ruiskukansisnistä oppilaspukua, johon kuului valkoinen irtokaulus, metallilienkeillä kiinnitettävät napit, muovikovitteinen vyö sekä päähine, johon ommellut siniset nauhat ilmaisivat opiskeluvaiheen. Oppilasmerkkiä käytettiin toisen lukukauden alusta. Helman pituudeksi määrättiin 30–35 cm maasta. Puvun hiha oli lyhyt (joko suora tai napillavarustettu) ja sitä voitiin käyttää joko suorana tai taitettuna, ei käärittynä. Lisäksi määrättiin, että puku oli vaihdettava kaksi kertaa viikossa. Lisäksi asuun kuului koko puvun peittävä valkoinen suojatakki, joka kiinnitettiin takaa napeilla ja väljyys säädettiin taakse solmittavalla vyöllä. (Sairaanhoitajalehti 4/1961.) Seuraavalla sivulla puku ja esiliina.

Kuva 13. Sairaanhoidajaoppilaan puku ja suojatakki 1960-luvulla.

Ohjeitten mukaan suojatakki oli vaihdettava vähintään kerran päivässä. (Sairaanhoidajalehti 4/1961.)

Kuva 14. Sairaanhoitajaoppilaan puku vuodelta 1965.

Viimeinen virallistettu sairaanhoitajaoppilaan pukumalli oli taiteilija Riitta Immosen suunnittelema taivaansinisestä gabargiinista tehty mekko. Samasta kankaasta valmistettu esiliina kiinnitettiin pukuun napeilla ja takaa solmittavilla nauhoilla. Pukua käytettiin valkoisen edustan kanssa tai ilman sitä. Pukuun ei kuulunut irtokaulusta eikä vyötä. Uutta oli, ettei asuun kuulunut päähinettä eikä opiskelun astetta ilmaisevia tunnuksia. Puvun kanssa käytettiin vaaleita kudokseltaan yksinkertaisia sukkia ja valkoisia nauhakenkiä. (Sairaanhoidajalehti 6/1965.)

Oulun Sairaanhoido-oppilaitoksen oppilailta säilyi päähine, jossa oli opiskelun astetta ilmaisevat vaaleansiniset nauhat.

Kuva 15. Sairaanhoitajaoppilaan puku ja esiliina vuodelta 1965.

Puvun kankaasta valmistettu esiliina kiinnitettiin pukuun napeilla ja takaa solmittavilla nauhoilla. (Sairaanhoidajalehti 6/1965.)

Kuva 16. Oppilaan pukuun kuuluvia varusteita.

Ylhäällä vasemmalla: vuoden 1965 pukuun kuuluva edusta.

Ylhäällä oikealla: vuosien 1930–1965 oppilaspuvun kaulus.

Alhaalla vasemmalla: vuosina 1965–1971 Oulussa käytetty oppilaan päähine.

Oikealla: oppilas- ja sairaanhoitajan puvussa käytetty muovinen vyön kovike.

Äärimmäisenä oikealla: oppilas- ja sairaanhoitajapuvun nappeja ja niiden metallisia kiinnityslenkkejä.

Lähteet

- Ammattikasvatusturvallisuus hyväksyy oppilastunnuksen. 1973. Sairaanhoidaja 13, 11.
- Ammattikasvatusturvallisuus. Terveysturvallisuus- ja oppilastunnuksen toimisto 27.10.1971. Ammattikasvatusturvallisuuden lausunto sairaanhoido-oppilaitosten ehdotuksesta, että sairaanhoidajaoppilaat saisivat siirtyä käyttämään sairaanhoidajan pukua työasuun.
- Haltia, M. & von Hertzen, A. 1996. "Aatteet on mun vaatteet". Kuvadokumentteja Suomen lääkäreiden ja sairaanhoidajien asuista 1600–1900-luvuilta. Duodecim 112, 2283-2300.
- Housupuku hyväksyttiin sairaanhoidajille. 1973. Sairaanhoidaja 20, 29.
- Housupukua kokeillaan leikkaussalissa. 1967. Sairaanhoidaja - Sjuksköterskan 2, 122.
- Kultatahti.fi. Sairaanhoidajan tutkintomerkki. Hakupäivä 22.11.2018. <https://www.kultatahti.fi/lahjaideat/tuote/sairaanhoidajan-tutkintomerkki/2959010/>
- Lääkintöhallitus 1.4.1961. Lääkintöhallituksen vastaus sairaanhoidajaliitolle kysymykseen, joka koski henkilökunnan pukeutumisesta valkeisiin virkapukuihin ja myssyihin.
- Lääkintöhallituksen kirje. 1956. Lääkintöhallituksen alaisten sairaanhoidolaitosten johtajille D N:o 1002.1955.S.
- Lääkintöhallituksen sairaanhoidajakoulutuksen tarkastajan kirje 7.2.1961. D N:o 3.1961. Ohjeet sairaanhoidajaoppilaan asun käyttöä varten.
- Manninen, K. Mertokoski, M. & Sarvikas, A. 1998. Terveysturvallisuuden koulutuksen vaiheita Etelä-Pohjanmaalla 1903–1995. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Niilekselä, L-M. 2015. Statussymboli vai suojavaate? Sairaanhoidajien kokemuksia työvaatetuksen ulkonäöstä. Lapin yliopisto. Opinnäytetyö.
- Noro, A & Paarmas, T. 1998. Sairaanhoidajien pätevyys- ja jäsenmerkkien kehitys. Sairaanhoidaja -Sjuksköterskan 2.
- Oppilaspukua on uusittu. 1961. Sairaanhoidajalehti 4, 139–140.
- Paasivaara, L. 2005. Sairaanhoidajalehden 80-vuotistaival. Sairaanhoidajan ammatti-ihanteiden puolestapuhujasta ja tienraivaajasta sillanrakentajaksi tutkitun tiedon ja käytännön välille. Sairaanhoidaja- Sjuksköterskan 9.
- Pätevyysmerkki valmistunut. 1966. Sairaanhoidaja - Sjuksköterskan 5, 212.
- Sairaanhoidajan virkapuku uusittu. 1967. Sairaanhoidaja - Sjuksköterskan 1, 10–11.
- Sairaanhoidajaopettajilla uusi asu. 1968. Sairaanhoidaja - Sjuksköterskan 4, 291.
- Sairaaliiton yleiskirje A6/1971 (KA LKH V Hfa4).
- Sarkio, M. 2007. Sairaanhoidajaksi kasvattaminen. Sairaanhoidajakoulutus ja siinä käytetyt oppikirjat Suomessa vuoteen 1967 asti. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 208. Helsingin yliopisto. Hakupäivä 22.11.2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-3638-5>
- Sorvettula, M. 1998. Johdatus suomalaisen hoitotyön historiaan. Helsinki: Suomen Sairaanhoidajaliitto ry.
- Uusi työpukumalli ja uusi työpukumalli vahvistettu. 1956. Sairaanhoidaja 3–4, 112 ja 135.
- Vilkasta virkapukumarkkinoilla. Miessairaanhoidaja sai virkapuvun. 1965. Sairaanhoidajalehti 6, 268.
- Vilkasta virkapukumarkkinoilla. Sairaanhoidajaoppilaan puku uusittu. 1965. Sairaanhoidajalehti 6, 268.

Liitteet

LIITE 1

Lääkintöhallituksen sairaanhoitajakoulutuksen tarkastaja
7.2.1961

Aila Pohjanpää

Ohjeet sairaanhoitajaoppilaan asun käyttöä varten

Tulee jakaa kaikille opiskelijoille. Jos koululla on omia ohjeita ne tulee antaa erillisellä paperilla.

Kaikkien valtion sairaanhoitajakoulujen oppilaat käyttävät samaa vuonna 1960 hyväksyttyä oppilaspukumallia. Tämän puvun käyttö rajoittuu valtion sairaanhoitajakouluihin.

Puvun tarkoitus

- sairaanhoitajan työn edellyttämä hygieenisuus ja siihen kasvattaminen
- asiallisuus ja käytännöllisyys
- yhtenäisyys
- oppilaan aseman ilmaiseminen.

Pukua käytetään

- käytännöllisessä harjoitustyössä opetuskentillä
- sairaanhoidon oppitunneilla, milloin se on aiheellista
- juhla- ja edustustilaisuuksissa
- yleensä johtajattaren tai opettajan määräyksestä.

Vapaa-aikoina ja asunnossa ei käytetä oppilaspukua.

Työaikana ja -asuisena tupakanpolto ei ole sallittua.

Oppilaspukuun kuuluvat osat ja niitä koskevia ohjeita

Puku: Helman pituus on 30–35 cm maasta Puvun hihaa voi käyttää joko suorana tai taitettuna, ei käärittynä. Puku on pestävä ainakin kaksi kertaa viikossa.

Vyö: Vyöhön kuuluu irtokovike. Toinen vaihtoehtoinen soljella varustettu vyömalli on tarkoitettu edustuskäyttöön. Sen tilaaminen riippuu koulun harkinnasta.

Kaulus: Kaulus kiinnitetään napeilla puvun kaula-aukkoon. Sen tulee olla ehdottoman siisti. Mikäli oppilasmerkki halutaan ottaa käyttöön, sitä käytetään toisen lukukauden alusta.

Päähine: Päähine täydentää asun siisteyttä ja asiallisuutta. Se taitetaan koulun antamien ohjeiden mukaan. Siniset nauhat ilmaisevat opiskelun astetta siten, että toinen nauha saadaan ensimmäisen ja kolmas toisen lukuvuoden päättyessä.

Esiliina: Esiliina tehostaa asun hygieenisyyttä ja sitä käytetään käytännöllisessä harjoitustyössä. Esiliinan tulee olla puvun mittainen. Yleiseksi ohjeeksi suositellaan, että esiliina vaihdetaan ainakin kerran päivässä.

Sukat: Sukkien tulee olla kudonnaltaan sellaiset, että ne jalassakin näyttävät valkoisilta. Sukat on pestävä päivittäin.

Kengät: Työasuun kuuluvat valkoiset kävelykengät, jotka tukevat jalkaa. Kenkien tulee ehdottomasti aina peittää varpaat ja kantapää. Juhla- tai vierailukengiksi tarkoitettujen jalkineiden käyttö oppilaspuvun yhteydessä on kielletty myös juhlatilaisuuksissa. Nämä säännöt koskevat niinkään sairaanhoitajapukua, jota käytetään ensimmäisen kerran valmistumistilaisuudessa.

Villatakki: Yhtenäinen, tummansininen neuletakki voidaan hankkia oppilaspuvun yhteyteen viileällä ilmalla käytettäväksi.

Oppilaspuvun kuten sairaanhoitajapuvunkaan yhteydessä ei käytetä minkäänlaisia koruja. Kelloa ei pidetä ranteessa käytännöllisessä harjoitustyössä oltaessa. Esiliinan taskuun on varattu sisäpuolelle pidike, johon voi kiinnittää kellon.

Käytännöllisessä harjoitustyössä asuun kuuluu nimeula.

Kodin terveydenhuollon käytännöllisessä harjoitustyössä ei pukuun kuulu päähinettä. Jalkineina ovat tummat sukut ja kengät.

LIITE 2

Ammattikasvatushallitus

Terveydenhuolto-opetuksen toimisto

Helsinki 27.10.1971

Lausunto sairaanhoito-oppilaitosten pukutoimikunnan ehdotuksesta, että sairaanhoitajaoppilaat saisivat siirtyä käyttämään sairaanhoitajan pukua työasunaan

1. Pukutoimikunta esittää ensimmäisenä perustelunaan sen, että samanlainen puku auttaisi oppilaita samaistumaan sairaanhoitajan ammattiryhmään jo opiskeluaikana.

Tähän terveydenhuolto-opetuksen toimisto huomauttaa, että koulutuksen tavoitteena ei ole ammattiryhmään samaistuminen, vaan päinvastoin kehittyminen yksilölliseksi, itsenäisesti asioita harkitsevaksi ja ammattitaitoiseksi työntekijäksi, joka näkee tavoitteena ennen kaikkea potilaan hyvän hoidon ja terveydenhuollon toteutumisen. Koulutuksen tulisi tietoisesti pyrkiä vastustamaan massa-ajattelua ja -käyttäytymistä sekä passiivista mukautumista

2. Sairaalaympäristö on potilaan kannalta yleensä ankea ja väritön. Henkilökunnan valkoiset työpuvut lisäävät ankeuden tunnelmaa, minkä ei voi katsoa olevan eduksi mielenterveydelle. Psykiatrisissa sairaaloissa ja lastensairaloissa samoin kuin muissa lastenhoitolaitoksissa on osittain siirrytty tämän vuoksi värillisiin työpukuihin. Valkoinen työpuvun väri on ollut ilmeisesti eräänlainen statussymboli, mutta tästä ajattelusta olisi päästävä, jos ajatellaan potilaiden parasta. Samanlainen valkoinen työpuku lisää myös laitostumista, mikä on sekä potilaiden että henkilökunnan kannalta vakava haitta.

Laboratorio- ja röntgenhoitajat eivät joudu jatkuvasti tekemisiin samojen potilaiden kanssa kuten sairaanhoitajat ja sairaanhoitajaoppilaat sama koskee myös luonnollisesti laboratorio- ja röntgenhoitajaoppilaita. Siksi valkoinen puku heidän kohdallaan ei ole epäkohta. Apuhoitajaoppilaille on apuhoitajajhdistys suunnitellut oppilaspuvun, joka tulee käyttöön lähiaikoina.

Terveyssisaren käyttämä työpuku ei ole valkoinen ja sopeutuu hyvin elävän elämän tilanteisiin. Puvun on kuitenkin oltava varsin hygieninen.

Mielenterveyssyistä on siis värikäs oppilaspuvu asetettava valkoisen edelle. Oppilaspuvun erillisyys helpottaa sitä paitsi opiskelijan erottamista valmiista työntekijästä, millä potilaan kannalta on huomattava merkitys. Voisi olla harkinnan arvoisen asia, että opiskelijat valitsisivat eri värejä pukuihinsa sen mukaan, mikä heille parhaiten sopii ja missä he viihtyvät. Mikään ei estäisi myöskään sitä, että oppilaspukujen mallit olisivat erilaisia joko eri yksilöllä tai eri oppilaitoksissa. Tämä kuitenkin puolestaan lisäisi kustannuksia. Opiskelijatunnus voisi tällöin olla osoittamassa, että kysymyksessä on sairaanhoitajaoppilas.

3. Taloudellisuuden näkökohta on luonnollisesti huomioon otettava, mutta on todettava, että muutaman pumpulimekon hankinta ei liene kenellekään ylivoimaista, etenkin kun verrataan sitä siihen, miten joustavasti nuoret yleensä vaatehankinnoissa noudattavat muodin vaihteluita. Sen että sairaanhoitaja useimmissa tapauksissa käyttää työpukua 30 vuotta, olettaisi riittävän. Käyttävätkö ketkään muut samaa tai samanlaista pukua yli 30 vuotta edes taloudellisista syistä?

4. Opiskelijoiden kannanotto sairaanhoitajapuvun puolesta ilmenee pöytäkirjaotteesta, 1966. Opiskelijapolvi on tämän jälkeen kokonaisuudessaan vaihtunut ja toivottavasti itsenäisempää.

5. Sairaanhoitajaliiton ja sen keskushallituksen kanta on ymmärrettävä järjestöpoliittisista syistä. On kuitenkin todettava, että sairaanhoitajaliiton ja koulutuksen tavoitteet eivät ole täysin yhteneväiset.

Kaiken tämän perusteella voidaan esittää toivomus, että opiskelijat entistä aktiivisemmin suunnittelisivat pukukysymyksen ratkaisua niin, että se olisi paras mahdollinen sekä heidän itsensä että sairaalan ja potilaiden kannalta. On ilmeisesti syytä pyrkiä tässäkin asiassa entistä suurempaan yksilöllisyyteen ja vaihtelevuuteen. Niin kauan kuin sairaanhoitajan virkapuku on valkoinen, ei ammattikasvatushallituksen terveydenhuolto-opetuksen toimisto kuitenkaan voi kannattaa sairaanhoitajapuvun käyttöönottoa opiskelijoiden työpukuna. Asia muuttuu täysin, jos sairaanhoitajapukuna aletaan käyttää värillisiä pukuja.

Toimistopäällikkö

Aila Heikinheimo-Lindholm

Sairaanhoidtajien pätevyys- ja jäsenmerkkien kehitys

Ammattijärjestön jäsenmerkki on järjestäytyneen sairaanhoidtajien kantama merkki. Sairaanhoidtajamerkeissä on yleisesti käytetty perinteisiä heraldisia tunnusmerkkejä kuten ristiä ja ruusua. Seuraava artikkeli julkaistiin Sairaanhoidtaja-lehdessä 4/88. Julkaisemme sen nyt uudestaan juhluvuoden kunniaksi. Artikkelia on täydennetty Sairaanhoidtajaliiton jäsenmerkin käyttöä säännöllä sekä lyhyellä katsauksella tutkintomerkin historiaan.

Sairaanhoidtajamerkeissä käytettyjä symboleja

Heraldinen ruusu
Yleinen Sairaanhoidtajamerkeissä käytetty heraldinen tunnus on ruusu, joka on myös Suomen suuriruhtinaskunnan vaakunan koristeena.

Suomen suuriruhtinaskunnan vaakunan on muotoillut alankomaalainen Willem Boy ja se on edelleenkin käytössä Suomen tasavallan virallisena vaakunana. Ensimmäisen kerran se on ollut esillä Kustaa Vaasan hautamonumentissa Upsalassa vuonna 1560.

Ristikuvioita on käytetty myös paljon sairaanhoidtajamerkeissä. Näistä yleisemmin käytettyjä ovat kreikkalainen risti, Yrjönristi, kahvaristi ja hakaristi.

Hakaristi, joka esiintyi Suomen Sairaanhoidtajaliiton jäsenmerkeissä vuodelta 1925, on vanha suomalaishkansallinen aihe. Vanha kansa veisti tämän merkin talonsa seinään toivoen terveyden säilyvän talossa. Hakaristia on käytetty myös toisinpäin, jolloin se symbolisoi auringonpyörää tai vihkiristää.

Heraldikassa väreillä ja muodoilla on oma merkityksensä. Valkoinen väri ilmentää puhtautta,

viattomuutta, oikeamielisyyttä, uskollisuutta, kunniallisuutta ja pyhyyttä. Punaisen värin merkitys on joko tuli, veri, elämä, rakkaus tai sota, taistelu, vallankumous ja varoitus. Sininen on taas jumalallisuuden, viisauden, uskon ja totuuden tunnusväri. Hopea puolestaan ilmentää mielen puhtautta ja siveyttä. Muotona ympyrä symboloi joko ikuisuutta tai tulta.

Sairaanhoidtajamerkit ovat usein muodoltaan pyöreitä, sini-valkoisia ja hopeisia. Näiden ominaisuuksien voisi olettaa symbolisoivan perinteisiä arvoja, jotka ovat liittyneet sairaanhoidajan työhön.

Punaisen Ristin merkki

Punaisen Ristin merkki vuodelta 1881

Vanhin Suomessa käytetty sairaanhoidtajamerkki on peräisin Ruotsista, jossa sairaanhoidtajamerkkien käyttö yleistyi 1800-luvun loppupuolella. Tällöin merkki oli useimmiten hopeinen ja siinä oli kuviona Yrjön risti. Tämäntyyppiset merkit eivät kuitenkaan kulkeneet Suomeen, vaan suomalaiset sairaanhoidtajat ottivat aluksi käyttöönsä Punaisen Ristin merkin.

Vuonna 1881 perustettiin Tukholman Sabbatsbergin sairaalaan Punaisen Ristin sairaanhoidtajakoulu. Tällöin otettiin käyttöön suuri nelikulmainen merkki, jota koulutuksen saaneet sairaanhoidajat käyttivät sekä virka-, arki- että juhlapuvuissaan. Valkoinen viistoreunainen merkki on 3,5 cm:n levyinen ja sen valmistusmateriaalina on luu (mm. norsunluu). Kuviona merkissä on punainen kreikkalainen risti, joka on joko maalattu tai upotettu merkin pintaan. Näistä merkeistä Suomessa käytetyt ovat mel-

kein kaikki rakenteeltaan ja kooltaan jonkin verran toisistaan poikkeavia.

Muutamit suomalaiset sairaanhoidajat kävivät sairaanhoidajakurssin Ruotsissa – joko Tukholmaan 1884 perustetussa Sophiahemmetin sairaanhoidajakoulussa tai Sabbatsbergin sairaalassa. He toivat mukanaan tämän merkin Suomeen. Merkkiä käytettiin kaulusmerkinä sekä myös käsivarressa kankaisena. Vuonna 1898 perustetun Suomen Sairaanhoidajatyhdistyksen jäsenmerkinä sitä käytettiin noin vuoteen 1907 saakka, jolloin yhdistys sai oman jäsenmerkin.

Lääninsairaaloiden sairaanhoidtajien pätevyysmerkit

Lääninsairaaloiden sairaanhoidtajien pätevyysmerkit. Ylärivissä vasemmalta Turun, Viipurin ja Mikkelin merkit sekä Oulun lääninsairaalan oppilasmerkki. Alarivissä Kuopion, Hämeenlinnan ja Vaasan merkit.

Kun sairaanhoidajakoulutus aloitettiin lääninsairaaloissa vuonna 1893, jaettiin kunkin sairaalan kurssin käyneille sairaanhoidajille sairaalakohtainen pätevyysmerkki. Nämä kurssimerkit ovat emalimerkkejä, joko pyöreitä, neliön- tai viistoneeliönmuotoisia ja niissä esiintyy kuviona kreikkalainen risti. Nämä merkit olivat käytössä vuodesta 1893 aina 1930-luvulle saakka ja ne muodostavat lajissaan suhteellisen yhdenmukaisen sarjan. Lisäksi kullakin lääninsairaallalla oli oma oppilasmerkinsä.

Sairaanhoidajan "yleismerkki"

"Yleismerkki"
Ne sairaanhoidajat, jotka eivät kuuluneet Suomen sairaanhoidajatyhdistykseen, käyttivät yleismerkkiä mm. Sortavalan yleisessä sairaalassa. Merkki on peräisin 1900-luvun alkupuolelta. Se on neliönmuotoinen valkoinen emali-

merkki, jossa on kuviona sininen kreikkalainen risti.

Marian sairaalan kurssimerkki

"Marian merkki"
Monilla sairaaloilla oli myös omat merkinsä, joista tässä yhteydessä

mainittakoon vieläkin käytössä oleva ns. "Marian merkki" eli nykyinen (vuonna 1988) Helsingin kaupungin sairaanhoito-oppilaitoksen sairaanhoidajamerkki. Tämä merkki on ollut käytössä vuodesta 1911 lähtien, jolloin Marian sairaalan sairaanhoidajakurssilta valmistuivat ensimmäiset sairaanhoitajat. Tässä pyöreässä sinisessä emalimerkissä on kuviona valkoinen risti, jonka keskellä ovat kirjaimet MS (Marian Sairaala). Kirjaimet vaihdettiin vuonna 1929 koulun nimen vaihtuessa Helsingin kaupungin sairaanhoidajakouluksi. Suomenkielisten sairaanhoidajien merkissä ovat kirjaimet HKS ja ruotsinkielisillä HSS koulun nimen mukaisesti. Merkin pyöreä muoto symbolisoi ikuisuutta.

Sairaanhoidajien jäsenmerkit

SSY - SFF:n jäsenmerkki vuodelta 1907
Suomen Sairaanhoidajat Yhdistys

(SSY) Sjuksköterske Föreningen i Finland (SSF) perustettiin vuonna 1898. Yhdistyksen oman merkin puolestapuhujana toimi Sophie Mannerheim, jonka mielestä oli epäasianmukaista, että Punainen ristiin kuulumattomat sairaanhoitajat pitivät tämän yhdistyksen merkkiä ammattinsa tunnuksena. Oman merkin käyttöönotosta päätettiin joulukuussa vuonna 1907. Tällöin merkin muodoksi sovittiin vilkkaan keskustelun jälkeen Sophie Mannerheimin ehdottama kärjellään seisova valkoinen emalinelio, jonka keskelle tulisi sininen vanha-suomalainen hakaristi. Kokouksen pöytäkirjoissa puhutaan hakaristista (hakkors), mutta merkissä on kuitenkin kahvaristi (kryckkors). On epävarmaa, onko merkin muoto todella se, mikä kokouksessa oli sovittu. Kah-

Kreikkalainen risti

Yrjönristi

Kahvaristi

Hakaristi

Yleisimmät sairaanhoidtajamerkeissä käytetyt ristikuviot. (Kuviot: Eriksson 1982)

varisti on peräisin keskiajalta ja sen ruotsinkielinen nimi viittaa sairaanhoitoon. Ristin molemmille puolille tuli kirjaimet S.Y. suomenkielisille ja S.F. ruotsinkielisille.

Heti seuraavan vuoden alussa päätettiin, että merkkiä voivat käyttää yhdistykseen kuuluvat, yleisissä sairaaloissa työskentelevät sairaanhoitajat. Vuonna 1913 tulivat uudet säännöt merkin käytöstä. Jokainen jäsen sai merkin 5 mk:n korvausta vastaan. Merkki tuli palauttaa yhdistykselle takaisin jäsenen kuollessa tai erotessa yhdistyksestä. Merkin kantajalta edellytettiin ahkeruutta, velvollisuudentuntoa ja nuhteetonta käytöstä. Tämä jäsenmerkki oli käytössä vuoteen 1965 asti niillä sairaanhoitajilla, jotka olivat liittyneet SFF:ään ja on edelleenkin käytössä etenkin ruotsinkielisen koulutuksen saaneilla sairaanhoitajilla, jotka ovat valmistuneet vuonna 1965 tai sitä ennen.

Suomen Sairaanhoitajaliiton jäsenmerkki 1925 - 1944

SSY-SSF:n suomenkieliset jäsenet erosivat järjestöstä vuonna 1925. Nämä sairaanhoitajat perustivat tammi-kuussa 1925 Suomen Sairaanhoitajaliiton. Tällöin heti ensimmäisessä kokouksessa liitolle päätettiin ottaa oma jäsenmerkki käyttöön. Merkin on suunnitellut arkkitehti Oiva Kallio ja se tilattiin Suomen Kultaseppä Oy:stä Turusta. Merkin mukana jäsenille annettiin säännöt jäsenmerkin käytöstä.

Suomen Sairaanhoitajaliiton merkki on muodoltaan kärkeä seisovalle neljälle ja materiaali on valkoista emalia. Merkin reunoja kiertää ohut sininen nauhakuvio jättäen kuitenkin ulkoreunan valkoiseksi. Merkin keskellä on sininen suomalaishirviö, joka on kahden S-kirjaimen muodostama kuvio symbolisoiva sanoja Suomen Sairaanhoitajaliitto.

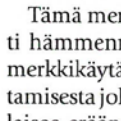

Ennen kuin uusi Suomen Sairaanhoitajaliiton merkki valmistui, käytettiin väliaikaismerkkiä vuoden 1925 aikana etenkin Helsingin seudulla ja Kirurgisessa sairaalassa. Merkki on neljälle muotoinen ja siinä on keskellä punainen risti. Merkin materiaalina on käytetty hopeaa. Mi-

tään virallista mainintaa tämän merkin käytöstä ei kuitenkaan liiton pöytäkirjoista löydy. Wiipurin paikallisyhdistyksen vuosikertomuksen (1925) mukaan ensimmäiset viralliset liiton merkit valmistuivat jo maaliskuussa 1925 ja ne annettiin Karjalan sairaanhoitajatarille osoituksena liiton kiitollisuudesta.

Merkkien kirjaus oli tässä vaiheessa melko runsasta. Käytössä olivat vielä lääninsairaaloiden omat pätevyysmerkit, SSF:n suomenkieliset ja ruotsinkieliset merkit; nyt tuli vielä uusi merkki. Lisäksi monilla sairaaloilla olivat omat merkinsä kuten Töölön ja Mehiläisen sairaaloissa.

Tämä merkkien runsaus herätti hämmennystä ja vaatimuksia merkkikäytännön yhdenmukaistamisesta jollakin tavalla. Tätä valaisee erään nimimerkin pakina vuoden 1926 Sairaanhoitajatarlehdessä, jossa pakinoitsija haluaisi säilyttää pätevyysmerkit edelleen kullakin sairaalalla omina, jolloin pätevyysmerkki toimisi viestinä omasta sairaalasta ja koulusta. Jäsenmerkki puolestaan voisi olla käytössä juhlapukujen kanssa sekä kokouksissa että kongresseissa yksityispuvun kanssa.

Suomen Sairaanhoitajaliiton jäsenmerkki 1944 - 1961

Vuoden 1944 loppupuolella keskusteltiin merkin muuttamisesta ja uusi merkki päätettiin ottaa käyttöön. Tästä muutoksesta ilmoitettiin Sairaanhoitajalehdessä, jossa merkin muuttamisen syyksi kerrotaan, että tekniset seikat merkin valmistuksessa ovat vuosi vuodelta vaikeutuneet. Muutosta oli lehden mukaan valmisteltu jo parin vuoden ajan. Toisaalta merkin muuttamisen synä voi myös olla se, että merkin tunnus oli samanlainen kuin Hitlerin Saksan hakaristi ja vuonna 1944 Saksa oli muuttunut liittolaisesta viholliseksi. Virallista tietoa tälle olettamukselle ei pöytäkirjoista löydy, mutta sitä tukee Väli- rauhan sopimuksen 21. artikla, jossa kielletään hideriläismieliset järjestöt.

Liiton uuden merkin suunnitelti taiteilija Germund Paaer. Aiheena merkissä on käytetty Suomen vaakunassa olevaa heraldista ruusua. Sininen risti valkealla pohjalla symbolisoi Suomen siniristilippua. Merkin reunus on

hopeaa tai hopeoitu. Merkissä olevat kirjaimet SSL symbolisoivat sanoja Suomen Sairaanhoitajain Liitto. Uutta merkkiä saivat käyttää uudet jäsenet, muiden kohdalta merkin muuttaminen oli vapaaehtoista. Jokainen, joka halusi uuden merkin, lähetti entisen merkin liittoon ja ilmoitti halusiko uuden merkin hopeisena vai hopeoituna. Hopeamerkki maksoi 220 mk ja hopeoitu 130 mk. Hopeamerkin saattoivat saada vain ne liiton jäsenet, joiden vanhat merkit olivat hopeaa. Muut saivat hopeisen merkin vain luovuttamalla vanhan merkin ohella 5 grammaa hopeaa.

Sairaanhoitajaliiton jäsenmerkki 1961 - 1965

Suomen Sairaanhoitajaliiton nimi muutettiin vuonna 1961 Sairaanhoitajainliitoksi. Tällöin uusissa säännöissä sovittiin, että jäsenmerkistä jätetään yli S-kirjain pois. Muuten merkki säilyi entisenlaisena.

Suomen sairaanhoitajaliitto r.y.:n jäsenmerkki 1966 -

Sairaanhoitajainliitto ja SSY - SSF yhdistyivät vuoden 1966 alussa ja yhteiseksi nimeksi tuli Suomen Sairaanhoitajaliitto r.y. Finlands Sjuksköterske Förbund rf. Liittymisen yhteydessä päätettiin muuttaa myös jäsenmerkki. Merkin suunnitelu annettiin tehtäväksi jo edellisen vuoden aikana heraldikko Olof Erikssonille, jonka oppi-isänä oli ollut Germund Paaer. Merkin valmistajaksi valittiin Hopeateos Oy.

Heraldikko Olof Eriksson on yhdistänyt pyöreässä merkissä SSY:n siniseen kahvaristiin heraldisen ruusun SSL:n jäsenmerkistä. Merkki on hopeaa, siinä on hopeinen reunus ja sen pohja on valkoista emalia. Yleisesti merkin lopputulosta pidettiin erittäin onnistuneena. Tämän jäsenmerkin jakaminen aloitettiin vuoden 1966 alussa uusille jäsenille. SSL:n, SSY:n - SFF:n jäsenet saivat edelleen käyttää entisiä jäsenmerkkejään.

Sairaanhoitajien pätevyys- ja jäsenmerkkeihin liittyy mielenkiintoinen historia. Sairaanhoitajat ovat perinteisesti kantaneet niitä ylpeinä. ♦

THM (väit.) Anja Noro (vas.) toimii tutkijana Stakesissa. THM Taina Paarmas työskentelee projektisuunnittelijana Helsingin Allergia- ja Astma-yhdistyksessä.

LÄHTEET

- BERGROTH, T. 1978. De finska ordnarnas heraldiska utforming. Heraldica Fennica. Weilin & Göös kirjapaino. Espoo.
- ERIKSSON, O. 1982. Heraldikka ja symbolit. Opas heraldisten tunnusten muotoilun perusteisiin. Painomies Oy. Helsinki.
- EPIONE. 1908; 1/1925, 6/25 Helsingin yliopiston Lääketieteen historian museo ja kirjasto.
- HOLOPAINEN, B., von HERTZEN, A., KARJALAINEN A. 1989. Suulliset tiedonannot. KAIJSER, K. 1960. Några ord om sjuksköterske broscher i Sverige. Medicinhistorisk årsbok. Stockholm.
- KAIJSER, K. 1985. Broscher i Svensk Sjukvård. Svensk sjuksköterskeförbund, SSF.
- KOCH, K. 1984. Merkkien kirja. Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset. Keuruu. NUTID 1899.
- PAKKALA, K. 1965. Vanhojen merkkien tarinaa. Sairaanhoitaja 3/65.
- PAPUNEN, P. 1986. Heraldikka. Pikkujättiläinen. WSOY, Porvoo.
- PELLINEN, J. 1988. Vaikuttajan muotokuva. Olof Erikssonin taiteellisen perinnön tarkastelu. Sukuviesti 1/1988.
- Protokoll, årsberättelser, kassabedövning 1908 - 1909. Direktions protokoll 1808 - 1908, 1910 - 1911. SSF:n arkisto.
- Sairaanhoitaja 11/1944; 17/1963; 18/1965; 1/1966.
- Sjuksköterske föreningen stadgar. Protokoll för år 1897 - 1907. SSF:n arkisto.
- Sjuksköterskeföreningen i Finland. 1973. Frenckellska Tryckeri Aktiebolaget, Helsingfors.
- Suomen sairaanhoitajatarliiton Sjuksköterske Föreningen i Finland 1898 - 1948. Frenckellska Tryckeri Aktiebolaget, Helsingfors. 1948.
- Suomen Sairaanhoitajaliiton pöytäkirjat 1925-1929. Sairaanhoitajaliiton arkisto.
- Suomen Sairaanhoitajaliiton paikallisyhdistysten vuosikertomukset 1925-1950. Sairaanhoitajaliiton arkisto.
- Suomen Sairaanhoitajain liiton keskushallituksen pöytäkirjat 1966. Sairaanhoitajaliiton arkisto.
- TUJULIO, T. 1966. Vapaaherratar Sophie Manerheim, ihminen ja elämäntyö. Werner Söderström, Porvoo.
- VAUHKONEN, O., LAURINKARI, J., BÄCKAMN, G. 1978. Suomalaista terveyspolitiikkaa. SHKS, WSOY.
- Väli- rauhan sopimus 19.9.1944. Suomen ase- tuskokoelman sopimussarja. Ulkovaltojen kanssa tehdyt sopimukset, N:o 4, 1944.

LIITE 4

PÄTEVYYSMERKIT II

Bengt Erikssonin vuonna 1966 suunnittelema sairaanhoitajan pätevyysmerkki. Sitä voidaan kantaa sekä työ- että siviilipuvussa. Taiteilija on pyrkinyt siihen että se olisi myös koru.

Sairaanhoitajan (ns. vanhanmuotoinen) ja sairaanhoitajan (AMK) oikeuttavat hopeiseen tutkintomerkkiin.

Tutkintomerkin keskiportaan kultauksen edellytyksenä on sairaanhoitajan tutkinto yhdessä terveydenhuollon tai terveystieteiden kandidaatin tutkinnon kanssa tai erikoissairaanhoitajan tutkinto. Nykyiset ammattikorkeakoulujen erikoistumisopinnot eivät oikeuta keskiportaan kultaukseen.

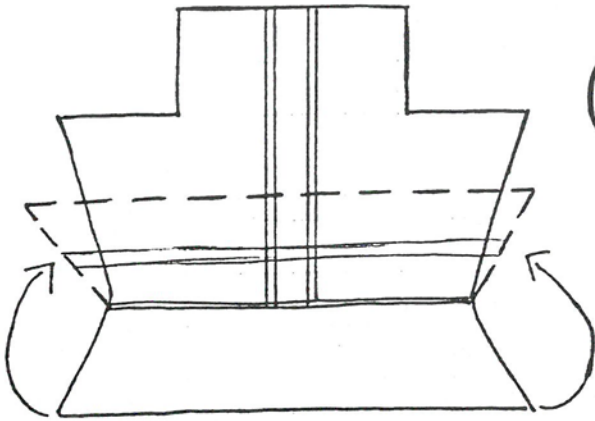

Kokonaan kullatun tutkintomerkin edellytyksenä on sairaanhoidon opettajan tai terveydenhuollon hallinnon tutkinto tai terveydenhuollon tai terveystieteiden maisteri tutkinto.

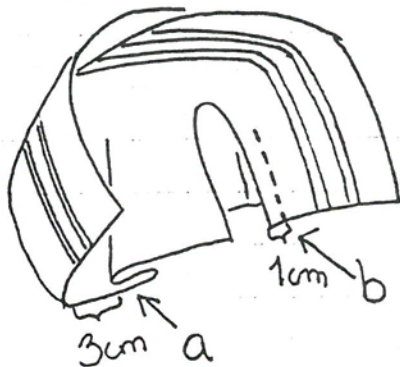
Merkkejä pidetään vasemmalla puolella rinnassa. Alkuperältään vanhin eli sairaanhoitajaliiton jäsenmerkki on rivissä ensimmäisenä ja lähimpänä rintalastaa, uusin eli Tehyn merkki uloimpana.

(<https://www.kultatahti.fi/lahjaideat/tuote/sairaanhoitajan-tutkintomerkki/2959010/>.
Hakupäivä 22.11.2018.)

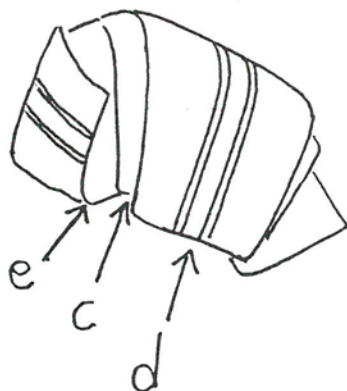

- ①. KÄÄNNÄ "LIPPA" NAUHAT ULOSPÄIN, ELI NIIN, ETÄ LASKOKSET OVAT PÄÄLLÄPÄIN.

②

- a) TEE LASKOKSET N. 3cm:N PÄÄHÄN TAITTEESTA.
b) TAITA "TAKAKAPPALEEN" REUNASTA N. 1cm SISÄÄNPÄIN.

③

- c) VIE "TAKAKAPPALEEN" REUNA LÄHELLE (NOIN 0,5 - 1 cm PÄÄHÄN) LASKOKSEN REUNAA.
d) TAITA "TAKAKAPPALEEN" REUNA MYSSYN SISÄÄN TAITTEIDEN "YLI" (N. 3cm) KIINNITÄ ESIM. 2:LLA HIUSPINNILLÄ. (ENNEN KÄYTETTIIN MYSSYNEULOJA, MUTTA...)

- * TEE TOINEN PUOLI VASTAAVASTI JA KOETA SAADA MYSSYSTÄ SYMMETRINEN!
* KIINNITÄ MYSSY HIUKSIIN KOHDASTA e.

ONNEA MATKAAN!

Oulun ammattikorkeakoulun Kontinkankaan kampuksen lukittu komero paljastui todelliseksi aarreaksiksi. Sieltä löytyi lähinnä sairaanhoitajien ja sairaanhoitajaoppilaiden käyttämiä työasuja noin 80 vuoden ajalta (vuosilta 1896–1978). Puvut kantavat mukanaan monta jo unohdettua ohjetta ja tarinaa ajanjaksosta, jolloin niitä käytettiin. Sairaanhoitajaliiton ja keskusviraston välinen kirjeenvaihto luo taustaa ohjeistuksille, jotka Sairaanhoitajalehti uutisoi ammattijärjestön jäsenille.

Sairanhoitajien ja sairaanhoitajaoppilaiden pukumallien vahvistaminen kuului Lääkintöhallitukselle vuoteen 1968 saakka. Kymmenen vuotta myöhemmin luovuttiin virka-asuista, kun työnantaja alkoi tarjota Sairaaliiton päätöksen mukaan henkilökunnalle yhtenäisen suojavaatetuksen.